

Zasady postępowania we wszawicy

Head lice procedure

dr n. farm. Anna Nowicka-Zuchowska

Katedra i Zakład Technologii Leków, Uniwersytet Medyczny we Wrocławiu

■ **Słowa kluczowe:** wesz głowowa, pasożyty, permetryna, dimetikon, wrotycz, ostróżka.

■ **Keywords:** head louse, parasites, permethrin, dimethicone, tansy, larkspur.

■ **Abstract:** Head lice are common in children between the ages of 3 and 11 years old. The most common way head lice spread is by head-to-head contact. Head lice can be found in one of these forms: head lice eggs (nits), a nymph and adult head. Over-the-counter treatments for lice contain these ingredients: pyrethrin, permethrin and silicones (dimethicone and cyclomethicone). Most OTC head lice treatments don't kill nits, so a second application after 7-10 days may be necessary. Some herbal treatments containig tansy and larkspur extracts are toxic for head lice.

■ Wprowadzenie

Wszawica to choroba pasożytnicza wywołana przez stawonogi – wszy. Najczęstszą postacią jest **wszawica głowowa**, którą wywołuje wesz głowowa (łac. *Pediculus capitis*). Do innych rodzajów wszawic zaliczamy **wszawicę łonową**, którą powoduje wesz łonowa (łac. *Pediculus pubis*) oraz **odzieżową**, wywołowaną przez wesz odzieżową (łac. *Pediculus vestimenti*). Spośród wymienionych pasożytów najmniejszym rozmiarem charakteryzuje się wesz łonowa (1,5-2 mm), nieco większa jest wesz głowowa (2-3,5 mm). Największy rozmiar ma wesz odzieżowa (3-4,5 mm) [1].

Wesz głowowa żyje ok. miesiąca. Jej dorosłe osobniki żywią się krwią, którą wysysają, nakłuwając skórę głowy. Najczęściej bytuje w części ciemieniowej, potylicznej oraz za uszami. Jej ciało jest pokryte pancerzem, a porusza się i przytwierdza do podłoża za po-

mocą czepnych pazurków. Rozwój osobniczy wszy głowowej trwa kilkanaście dni. W tym czasie samica składa od 100-300 jaj, które nazywane są gnidami. Jaja, składane ok. 8-10 razy w ciągu dnia, przytwierdzone są do nasady włosa za pomocą specjalnej wydzieliny. Po 6-10 dniach z jaj wylęgają się larwy, które żywią się ludzką krwią [2]. Po 10 dniach przestają się w osobniki dorosłe, które – aby mogły się rozmnażać – muszą żywić się krwią 2 razy dziennie.

Wszawica występuje we wszystkich krajach i jest to najbardziej rozpowszechniona choroba pasożytnicza na świecie. Jednak wszy najlepiej znoszą klimat umiarkowany i temperaturę ciała człowieka (36°C). Wszawica to powszechny problem, który nie zawsze jest oznaką brudu i braku higieny. Do zakażenia dochodzi w każdym wieku, jednak najczęściej wszy występują u dzieci i młodzieży.

■ Sposoby zarażenia

Wyróżnia się dwie drogi zakażenia tymi pasożytami: **bezpośrednią** – poprzez kontakt z włosami chorej osoby oraz **pośrednią** – przez używanie czapek, grzebieni, ręczników czy innych akcesoriów do higieny osobistej, należących do osoby zakażonej.

Wszawicą można zakazić się w dużych skupiskach ludzkich, najczęściej są to przedszkola, szkoły, obozy letnie czy kolonie [3]. Do zakażeń zwykle dochodzi latem i na początku roku szkolnego, a drugi szczyt zachorowań przypada na jesień, kiedy zaczyna się robić zimniej i zakładamy czapki i szaliki. Osoby rasy czarnej, ze względu na strukturę włosa utrudniającą wszom przytwierdzenie, rzadko zarażają się tymi pasożytami.

■ Objawy wszawicy

Pierwszym objawem, który wskazuje na obecność wszy, jest uporczywy świąd skóry głowy, najbardziej intensywny w okolicy skroniowej, potylicznej oraz ciemieniowej, czyli w miejscach występowania pasożytów. Świądzeniu przeważnie towarzyszy zaczerwienienie skóry głowy, zwłaszcza za uszami lub na linii włosów. Czasem mogą występować przeczasy, czyli drobne ranki lub zadrapania, które są spowodowane drapaniem. Ich konsekwencją może być uszkodzenie skóry głowy, co może prowadzić **do stanów zapalnych i zakażeń bakteryjnych oraz grzybiczych**. W skrajnych wypadkach, kiedy choroba nie jest leczona, na głowie chorego pojawia się tzw. kołtun, czyli włosy zlepione wydzieloną ropno-surowiczą.

Trudnym zadaniem jest samodzielne identyfikowanie dorosłych osobników oraz gniid. Jest to związane z tym, że wszy mają zdolność szybkiego przemieszczania się po skórze, natomiast jaja często są mylone z łupieżem czy innymi zanieczyszczeniami.

■ Leczenie wszawicy

Leczenie wszawicy jest miejscowe. Po zdiagnozowaniu tych pasożytów należy bezwzględnie le-

czyć nie tylko samego pacjenta, ale również obserwować i ewentualnie wdrożyć leczenie osób, które kontaktowały się z chorym. Do zwalczania tej choroby niezbędne jest zastosowanie odpowiednich preparatów, które skutecznie zlikwidują pasożyty. W aptekach powszechnie dostępne są środki na wszy, jednak należy pamiętać o przestrzeganiu zaleceń, które znajdują się na ulotce. Jeżeli w momencie stosowania preparatu pojawi się uczucie swędzenia, które wywołuje silną potrzebę drapania, co może prowadzić do obrzęków czy zaczerwienienia, należy udać się do dermatologa. W tym przypadku bez specjalistycznego leczenia może dojść do powikłań bakteryjnych.

W leczeniu zakażenia wszami stosuje się najczęściej środki w postaci: szamponów, emulsji, aerozoli, proszków, żeli czy nalewek na bazie ziół. W ich składzie znajdują się substancje, które skutecznie zabijają dorosłe osobniki wszy (tab. 1) [4]. Aby pozbyć się gniid, stosuje się specjalistyczne grzebienie, często dołączane do preparatów przeciwko tym pasożytom. W czasie leczenia należy przestrzegać zasad i zaleceń dotyczących aplikacji preparatu, czasu działania czy powtórzenia kuracji.

Stosując preparaty na wszy, należy pamiętać o dokładnym wsmarowaniu ich we włosy, a następnie zakryciu głowy czepek czy workiem foliowym oraz miękkim ręcznikiem. W ten sposób wszy mają odcięty dopływ powietrza, a uwięzione w oparach środka chemicznego zaczynają się dusić i ginąć. Po upływie kilkunastu do kilkudziesięciu minut należy ściągnąć ręcznik i dokładnie wycesać grzebieniem martwe wszy oraz gniidy. Aby rozpuścić substancję, która skleja jaja do włosów, można zastosować płukanek octu z wodą (stosunek 1:2). Zużyty grzebień najlepiej wyrzucić do śmieci poza obszarem domu. Ze względu na siedmiodniowy okres dojrzewania gniid, leczenie należy powtórzyć.

Specjalnym czynnościom należy poddać rzeczy osobiste chorej oraz osób z jej najbliższego otoczenia. Grzebienie, szczotki oraz inne ozdoby do włosów trzeba wygotować lub wyrzucić. Ubrania oraz pościel należy wyprać

chemicznie lub w temperaturze co najmniej 60°C (powyżej 53,5°C giną wszy oraz gnidy), następnie wyprasować żelazkiem z funkcją pary, zwłaszcza przy szwach. Przedmioty, których nie można wyprać, spryskuje się preparatem owadobójczym i szczelnie zamyka na 10 dni w worku foliowym. Po upływie tego czasu rzeczy trzeba wyczyścić na sucho lub mokro.

Preparaty przeciwko wszawicy

W aptekach dostępne są następujące środki przeciwko wszom:

- **szampony**
  - chemiczne (zawierają permetynę i benzoesan metylu),
  - silikonowe (zawierające dimetikon),
  - ziołowe (na bazie ekstraktów z ziół i olejków eterycznych);
- **płyny i aerozole** – zawierają dimetikon lub ekstrakty ziołowe;
- **balsamy** – zawierające olejki eteryczne i alantoinę;
- **gumki do włosów** – nasączone olejkami eterycznymi.

Ze względu na siłę działania substancji czynnej należy wybrać preparat dobrany do wieku osoby zakażonej. Nie wszystkie dostępne na rynku środki na wszy są bezpieczne dla

dzieci i mogą podrażniać skórę głowy. Preparaty ziołowe mogą być stosowane u dzieci powyżej 6. r.ż.

Związki chemiczne biobójcze, których mechanizm działania polega na paraliżowaniu układu neurologicznego wszy, nie mogą być stosowane u małych dzieci oraz kobiet w ciąży. Jednak nie niszczą one jaj, dlatego kurację należy powtórzyć. W ostatnich latach wiele substancji biobójczych zostało wycofanych, ze względu na narastającą oporność pasożytów na te środki [5]. W ostatnim czasie pojawiły się nowe produkty, które w sposób fizyczny zabijają zarówno dojrzałe osobniki, jak i gnidy.

W aptece dostępne są szampony, płyny, aerozole, które zawierają:

- **Pyretroidy** (permetryna, pyretryna) – to insektycydy, które zaburzają przewodnictwo w układzie nerwowym i powodują paraliż u pasożytów. Działają również na formy larwalne. Środki zawierające permetynę pozostawia się na skórze głowy od 10 minut do 3 godzin, a następnie dokładnie spłukuje. Jaja należy wycesać za pomocą gęstego grzebienia. Kurację należy powtórzyć po 10-14 dniach [6]. Preparaty nie są zalecane dla dzieci poniżej 3. r.ż., a w przypadku kobiet

Tabela 1. Mechanizm działania preparatów na wszy

Związki chemiczne (biobójcze)	Związki chemiczne o działaniu fizycznym	Związki roślinne
0,2%-1% permetyna	100% dimetykon (polimer silikonu – olej)	ziele ostróżki polnej z dodatkiem 8,3% kwasu octowego 80% + etanol 60-65%
0,5% fenotryna	4% dimetykon (polimer silikonu – roztwór)	nalewka piołunowo-wrotyczowa (<i>Absinthi et Tanacetii herbae tinctura</i>), w stos. 1:5 z kwasem octowym 80% + etanol 60-65% i od 2 do 3,2% kwasu octowego
	cyklometrykon (polimer silikonu, związek lotny)	
	oleje roślinne (olej kokosowy, wyciągi olejowe)	

w ciąży i karmiących wymagana jest konsultacja z dermatologiem. W ostatnich latach często obserwuje się narastającą oporność wszy na te substancje.

- **Silikony** (dimetykon i cyklometykon) – są to syntetyczne oleje polimetylosilikonowe, które pokrywają wszy i wnikają w przetchlinki oddechowe, uniemożliwiając oddychanie. Zmniejszona ilość tlenu zaburza gospodarkę wodną wszy, która nie może przetwarzać wody z krwi żywiciela. W sposób fizyczny silikony zaburzają procesy oddechowe postaci dojrzałych oraz larwalnych. Cyklometikon-5 dodatkowo rozpuszcza wydzielinę, która przytwierdza gnidy do włosów, co ułatwia usuwanie jaj w czasie mycia głowy, bez użycia grzebienia [7]. Niektóre środki wzbogacone są w penetrol czy izopropanol, które zwiększają siłę działania silikonów. Wybrane preparaty mogą być stosowane u dzieci od 6. miesiąca oraz przez kobiety ciężarne i karmiące.
- **Olej kokosowy, olej mineralny** – mechanizm działania jest taki sam jak w przypadku silikonów.
- **1,2-oktandiol** – usuwa woskową otoczkę wszy, powoduje utratę wody i śmierć form dorosłych oraz larwalnych.
- **Biococidine** – blokuje układ oddechowy wszy, powoduje utratę wody i śmierć. Ponadto rozpuszcza substancję, która przytwierdza jaja do włosów.
- **Ekstrakty roślinne** – nalewka z ostróżeczki czy piołunowo-wrotyczowa o działaniu toksycznym dla wszy. Jednak ze względu na zawartość etanolu i działanie drażniące nie są zalecane dla dzieci poniżej 6. lub 7. r.ż. Alkaloidy obecne w ziele ostróżki wykazują działanie drażniące oraz depresyjne na układ oddechowy pasożytów. Z kolei zawarty we wrotyczu tujon jest szkodliwy dla wszy. Należy zwilżyć włosy wyciągiem z kwiatów wrotyczu na bazie etanolu i przykryć je na 2-3 godziny.

■ Profilaktyka wszawicy

Odpowiednie nawyki higieniczne od najmłodszych lat i wiedza na temat tej choroby pasożytniczej umożliwia wczesne wykrycie wszy i ich szybką eliminację. Kolejnym krokiem jest systematyczna kontrola skóry głowy oraz jej odpowiednia pielęgnacja, codzienne czesanie, związywanie długich włosów w warkocze, stosowanie odpowiednio dobranych szamponów.

■ Podsumowanie

Wszawica jest chorobą pasożytniczą wywołaną przez wszy. Najczęściej zarażają się dzieci oraz młodzież poprzez bezpośredni kontakt z włosami chorego lub pośrednio przez stosowanie rzeczy higieny osobistej (szczotki, spinki, ręczniki, nakrycia głowy, pościel, zabawki) od zakażonej osoby.

W aptekach dostępne są liczne preparaty w postaci szamponów, aerozoli czy płynów zawierających substancje chemiczne o działaniu biobójczym lub fizycznym. Dostępne są również płyny zawierające wyciągi ziołowe z ziela ostróżki polnej lub nalewkę piołunowo-wrotyczową.

Preparaty przeciwko wszom należy dokładnie wsmarować we włosy, a następnie zakryć głowę czepkiem foliowym. W ten sposób wszy mają odcięty dopływ powietrza i giną. Po określonym przez producenta czasie należy usunąć czepki i dokładnie wycesać specjalnym grzebieniem martwe formy dojrzałe oraz jaja. © P

dr n. farm. Anna Nowicka-Zuchowska
nowicka.farmacja@gmail.com
Nadesłano: 18.08.2020

Piśmiennictwo:

1. Braun-Falco O. i wsp. Choroby wywołane przez stawonogi [w:] Dermatologia. Czelej, Lublin 2000:339-360.
2. Frankowski BL, Bocchini JA. Head Lice. Pediatrics. 2010;126(2):392-403.
3. Buczek A. i wsp. Pediculosis capitis among school children in urban and rural areas of eastern Poland. Eur. J. Epidemiol. 2004;19: 491-495.
4. Heymann,WR. Head lice treatments: Searching for the path of least resistance. J Am Acad Dermatol. 2009;61(2):323-4.
5. Durand R, Bouvresse S, Berdjane Z, Izri A, Chosidow O, Clark JM. Insecticide resistance in head lice: clinical, parasitological and genetic aspects. Clin Microbiol Infect. 2012;18:338-344.
6. Burgessm IF, Brunton E, Burgess N. Single application of 4% dimeticone liquid gel versus two applications of 1% permethrin crème rinse for treatment of head louse infestation: a randomised controlled trial. BMC Dermatology. 2013;13:5.
7. Heukelbach J, Pilger D, Oliveira F, Khakban A, Ariza L, Feldmeier H. A highly efficacious pediculicide based on dimeticone: Randomized observer blinded comparative trial. BMC Infectious Diseases. 2008;8:115.